

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ІННОВАЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Колективна монографія

За загальною редакцією:
докторки педагогічних наук, професорки
Л.Л. Хоружої

Київ
Видавництво Ліра-К
2024

УДК 378:001.895

I66

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Факультету педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 5 від 16.05.2024 р.)*

Рецензенти:

Караман О.Л., докторка педагогічних наук, професорка, ректорка
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»;

Сергеева Л.М., докторка педагогічних наук, професорка, за-
вдувачка кафедри професійної та вищої освіти ЦПО ДЗВО «Уні-
верситет менеджменту освіти» НАПН України

I66 Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти: від теорії до практики : колективна монографія. / За заг. ред. Л.Л. Хоружої. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 232 с.

ISBN 978-617-520-825-0

У монографії представлено теоретичні та практичні матеріали, напрацьовані педагогами-науковцями і практиками в рамках виконання наукової теми: «Інноваційність розвитку вищої педагогічної освіти у міждисциплінарному вимірі». Докладно аналізуються освітологічні витoki, теоретичні засади інноваційного розвитку вищої освіти, обґрунтовано концептуальну модель реалізації цього процесу. Автори колективної монографії поділились власним методичним досвідом щодо реалізації освітніх інноваційних практик, а також запропонували до використання варіативні діагностичні методики оцінки інноваційного розвитку педагога, готовності до інноваційної діяльності.

Видання може бути корисним та цікавим науковцям, викладачам, аспірантам, діяльність яких пов'язана з педагогічною освітою, а також – широкій педагогічній спільноті.

УДК 378:001.895

ISBN 978-617-520-825-0

© Колектив авторів, 2024

© Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка, 2024

© Видавництво Ліра-К, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
-----------------------	----------

Розділ I. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ.....	9
--	----------

1.1. Педагогічна інноватика як глобальний тренд	9
1.2. Освітологічні виміри інноваційної освіти	24
1.3. Концентуально-прогностична модель інноваційного розвитку вищої педагогічної освіти.....	33

Розділ II. ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ: ФОРМИ, МЕТОДИ, ТЕХНОЛОГІЇ.....	76
--	-----------

2.1. Використання електронних сервісів та інструментів для організації інтерактивної взаємодії зі студентами під час навчання.....	76
2.2. Розв'язання педагогічних задач контекстного типу як засіб інноватизації сучасного заняття в університеті	82
2.3. Заняття у форматі квесту	89
2.4. Технології розвитку емоційного інтелекту (EQ-BOOST) в освітньому процесі	99
2.5. Як організувати й провести конкурс студентських відеопроектів	109
2.6. Сила історій в освітньому процесі: сторітелінг як метод активізації навчання.....	118
2.7. Використання технік (інструментів) коучингу для організації партнерської взаємодії зі студентами під час навчання.....	127
2.8. Дидактичні аспекти використання сервісів для створення віртуальних дошок в освітньому процесі	153
2.9. Поліфункціональність використання цифрових застосунків в освітній діяльності	161
2.10. Освітологічні дебати як інноваційна складова освітнього процесу в університеті	167

2.11. Ділові ігри як інтерактивний метод соціально-психологічного навчання студентів	176
--	-----

**Розділ III. ДІАГНОСТИЧНИЙ СУПРОВІД
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА..... 184**

3.1. Діагностика готовності викладачів до інноваційної педагогічної діяльності	184
3.2. Діагностика схильності майбутніх фахівців до інноваційної педагогічної діяльності.....	191
3.3. Діагностика творчого потенціалу викладача.	193

ВИСНОВКИ..... 209

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 213

ГЛОСАРІЙ..... 224

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ..... 230

2.10. Освітологічні дебати як інноваційна складова освітнього процесу в університеті

«Ідеї щодо створення дебатів сягають у сиву давнину, у Стародавню Грецію, коли дебати були проявом демократії. В Афінах грецькі громадяни збиралися у своєрідні клуби, де обговорювали, якими мають бути закони. Студенти тих часів навчалися мистецтву дебаткування. Вони відстоювали інтереси спочатку однієї, а потім іншої сторони аби глибше і повніше зрозуміти тему, що обговорюється».

Теоретичний блок

Освітологія, як науковий напрям інтегрованого пізнання освіти набув розвитку в Україні за останні роки та досліджує сферу освіти у її сталому розвитку. Осередком становлення і розвитку освітології в Україні став Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, у якому з 2009 року почала діяти перша в Україні науково-дослідна лабораторія освітології та було розпочато освітологічну підготовку майбутніх фахівців в галузі освіти, що передбачала викладання міждисциплінарного курсу «Освітологія»¹²³. Сьогодні естафету лабораторії перейняла кафедра освітології та психолого-педагогічних наук. Освітологія інтегрує всі напрями наукових досліджень у сфері освіти й пропонує новітні шляхи її розвитку. Як науковий напрям, освітологія головним завданням має розвиток сфери освіти як цілісного суспільного феномену, що сприяє духовному, культурному, соціально-економічному і науково-технологічному функціонуванню, відтворенню і розвитку суспільства. Особлива увага при цьому приділяється інноваційності розвитку та інновації в сфері освіти зокрема.

Прагнучи виховати людину нового вільного суспільства, людину відповідальну і здатну до прийняття рішень, освітяни давно переконалися в необхідності діалогу між суб'єктами навчан-

---

¹²³ Вступ до освітології: Навчальний посібник / Упорядники: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисосва. Київ: ВП «Едельвейс», Київ, 2017. – 382 с.

ня. Діалог при цьому розуміється як рівноправна взаємодія учня і вчителя, покликана підготувати молодь до діалогічного й суперечливого дорослого життя. Рішучість і сміливість у висловлюванні власної думки, готовність аргументувати позицію в різноманітних життєвих ситуаціях, максимальна толерантність у висловлюваннях і поведінці будуть сформовані лише за умови використання активних діалогічних технологій навчання.

У світовій освітній практиці дебати вже давно використовують як педагогічну технологію, що дає можливість обговорювати складні, неоднозначні питання, розглядаючи їх з різних точок зору. Американські вчені А. Шнайдер і М. Шнурер визначають «дебати» як спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми¹²⁴. Сьогодні дебати розуміють як навчальний інструмент, за допомогою якого можна досягти певних освітніх цілей. Він сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних, мовленнєвих навиків, навчає проведенню дослідження і потребує співпраці. В той же час, дебати є чудовим інструментом для вирішення конфліктів, що сприяє мирному та толерантному спілкуванню й повазі до думки інших. Науковці аргументують сприяння розвитку критичного мислення студентів тим, що вони під час дебатів навчаються вивчати аргументи, проводити досліджень, збирати інформацію, здійснювати аналіз, оцінювати аргументи інших, розглядати припущення, а головне робити самостійний висновок.

В Україні щодо дебатів використовується термін «педагогічна технологія»¹²⁵. До характерних ознак (характеристик) дебатів як педагогічної технології слід віднести наступне:

1) тема для обговорення відома учасникам заздалегідь і є сутіально значущою та актуальною (кожного разу це повинна бути лише одна тема, яка не змінюється протягом обговорення, вона має бути сформульована як певне твердження);

---

¹²⁴ Шнайдер А., Шнурер М., 2009. Навчання через дебати: різноманіття поглядів /А. Шнайдер Ф., М. Шнурер [адапт. Перекл. з англ.]. К.: БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. 320 с.

¹²⁵ Пометун О. І. Розвиток критичного мислення і медіаграмотності учнів: потенціал і проблеми. 2020. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/> с.105-109.

2) розуміння теми всіма учасниками дебатів має бути тотожним, тому обидві сторони мають домовитися про дефініції – визначення ключових термінів, понять з певної теми, що мають бути спільними для обох сторін, такі визначення пропонуються учасниками, виходячи із загально визнаних та достовірних джерел;

3) кожна сторона має можливість висловити свою позицію та обов'язково відповісти на аргументи опонентів (рівність участі у дебатах проявляється і в чіткому визначенні часу як для виступів, так і для періоду перехресних запитань та відповідей);

4) у процесі обговорення учасники мають використовувати аргументи та докази, адже довести правильність власної позиції можливо тільки тоді, коли аргументація переконлива;

5) обговорення передбачає виділення певного часу на «перехресне опитування» – запитання та відповіді, які учасники дебатів використовують як для утвердження власної позиції, так і для виявлення слабких сторін в аргументації опонентів¹²⁶.

Дебати мають свої правила і різняться в залежності від конкретного формату проведення. Тобто ці формати виокремлюються властивими лише їм ознаками: кількість гравців у команді; час та порядок їхніх виступів; змістовне наповнення промов; види тем, що обговорюються в межах певного формату; правильне використання законів формальної логіки; завдання команд; обов'язки гравців. Також слід зазначити, що формати дебатів залежать від національних традицій та деякі відображають суспільно-політичний устрій країни. На сьогодні існують такі формати дебатів:

– Дебати Лінкольна-Дагласа (Lincoln-Douglas Debate) – один на один;

– Політичні дебати (Policy Debate) – грають дві команди по дві особи;

– Дебати Карла Поппера (класичні – ціннісні теми) – три проти трьох;

---

¹²⁶ Рябець І. В. Використання педагогічної технології «дебати» у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. – Національний університет «Кієво-Могилянська академія», 2015, <https://ekmair.ukma.edu.ua>

- Австралійсько-азійські дебати (The Australia-Asia Debate) – три на три за посібником Рея Ді Круза (Ray D’Cruz);
- Американський формат Парламентських Дебатів (American Parliamentary Debate) – два на два;
- Британський формат Парламентських Дебатів (British Parliamentary Debate or Worlds – офіційний формат Світових чемпіонатів) – змагаються чотири команди по дві особи;
- Дебати Теда Тернера (Ted Turner Debate of Controversy Debate) – два на два;
- Всесвітній формат шкільних дебатів – три на три та інші.

У навчальному процесі зарубіжних закладів освіти дебати досить активно використовуються як можливість обговорювати складні, неоднозначні питання, розглядаючи їх з різних точок зору. Існує мережа міжнародних, національних, університетських асоціацій з проведення дебатів.

Слід зауважити, що дебати допомагають розвитку soft skills у майбутніх фахівців, а саме вміння налагоджувати систему публічних комунікації, взаємодію соціальних суб’єктів: індивідів, спільнот, організацій, соціальних інститутів) тощо, що є важливою складовою будь-якої професійної підготовки.

Практичний блок

.....

Починаючи з 2016 року, в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка щорічно проводяться «освітологічні дебати», які щоразу викликають неабияку зацікавленість студентів. Особливо це стосується тих студентів, хто за освітньою програмою має курс освітології. Серед тем освітологічних дебатів можна зазначити наступне: «Автономність університету: шлях до забезпечення якості освіти чи свавілля?», «Експертиза якості освіти ЗВО: допомога чи вирок?», «Педагог – професія чи покликання?», «Диплом ЗВО: запорука успішної кар’єри чи шлях до неперервної освіти?» тощо. В дебатах також брали участь студенти інших закладів освіти: Києво-Могилянської академії, Національного технічного університету імені Сікорського, Національного університету імені Тараса Шевченка та інших.

У якості основи проведення дебатів використовувалась технологія Карла Поппера, який започаткував це поняття. За цією технологією офіційні, або формальні, дебати мають специфічну структуру, правила та певні обмеження. Наприклад, зі своїми друзями чи батьками можна сперечатися хоч до самого ранку, а у формальних дебатах є кілька хвилин, аби викласти свої аргументи.

Формат дебатів Карла Поппера, де зустрічаються дві команди, кожна у складі трьох осіб, розроблено таким чином, що вони спонукають до співпраці та сприяють активності. В офіційних дебатах переможця визначає суддя. Основною особливістю офіційних дебатів є правила. Вони регулюють процес гри двох дебатуючих сторін. Для цього недостатньо, щоб обидві команди лише зачитали свої промови, кожна сторона повинна піддавати критичному аналізу аргументи опонентів, порівнювати свою позицію з позицією опонентів, демонструючи судді, що саме вона має перевагу.

Формальні дебати починаються з теми – короткого та простого твердження, де визначається, що саме будуть обговорювати обидві сторони. Кожна команда – ті, хто стверджує, і ті, хто заперечує, намагається переконати незалежного суддю, що саме її позиція є правильною. Команди послідовно викладають свої аргументи, переконуючи суддів у помилковості позиції іншої сторони.

Технологія дебатів Карла Поппера передбачає дотримання певних принципів, а саме:

- 1) дебати як навчання: підготовка та пошук аргументів;
- 2) правда і чесність: процес навчання є важливішим за перемогу;
- 3) повага до опонентів: дебати не є боротьбою особистостей.

Практичний досвід освітологічних дебатів в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка дозволяє висловити певні рекомендації щодо їх проведення. Якщо в дебатах якась команда відстоює непривабливу ідею (наприклад, гендерну нерівність, расизм або геноцид), то не треба намагатися образити опонента. Єдиний шлях довести хибність ідеї – це показати небезпечність її наслідків. Якщо зосередити зусилля на компрометації особи опонента, спростування ідеї залишиться лише поверховим. Ідеї, якими б вони не були, привабливими чи ні, завжди заслуговують на увагу; а люди, котрі є носіями їх, – на повагу. Єди-

ний шлях довести хибність ідеї – це протиставити обґрунтований аргумент, переконливі докази та вміння захопити аудиторію своїм красномовством. Один із технічних прийомів навчання дебатам полягає в тому, щоб взяти будь-яку суперечливу тему й відстоювати її з протилежних сторін. Спочатку – зі сторони, що стверджує, а потім – зі сторони заперечення.

Практика дебатування схожа на систему, що використовується в судочинстві. У суді розглядаються дві ідеї, котрі звертаються у пошуках правосуддя. Перша ідея полягає в тому, що є якнайменше дві сторони у кожній суперечливій справі: захист та звинувачення. Друга ідея – не менш важлива, ніж перша, полягає у тому, що обидві сторони мають право на об'єктивне та чесне слухання. І головне пам'ятати, що дебати – це навчання, і студенти вчать дивитись на тему з різних сторін. Третя ідея полягає у тому, що треба навчитись дивитися на проблеми об'єктивно, незважаючи на особисті уподобання.

Важливим моментом проведення дебатів є розуміння гравцями свого завдання, яке полягає не в тому, щоб відстоювати слабку сторону чи підтримувати сумнівні цінності, а зрозуміти, що обидві сторони суперечливого питання повинні уважно розглядатися, змістовно й продумано висвітлюватись. Тобто завжди є сильні аргументи як на користь однієї, так і іншої сторони, що є однією з умов проведення дебатів.

Отже, дебатування є виправданим з погляду освітнього процесу. Практика використання цього методу допомагає розібратися й визначитись щодо складних, глибинних та важливих питань сучасного розвитку, зокрема освіти. Окрім того, дискутування за різними сторонами навчає учасників дебатів знаходити відповіді на запитання ще до того, як їх буде проголошено та почнеться обговорення.

Особливої уваги потребує процес підготовки до проведення дебатів, його організації, програми, складу учасників тощо. Спираючись на досвід проведення дебатів, можна визначити наступні *важливі елементи*:

– *тема*: для проведення дебатів необхідно визначити актуальну тему, яка сформована у вигляді риторичного речення і може мати неоднозначне пояснення; в ній порушується питання або про-

блема для обговорення; теми мають бути актуальними й цікавими, зрозумілими та доступними для учасників і суддів;

– *критерій*: це мета команди, яка демонструє, чого вона прагне досягти під час розгляду теми; критерій використовується у грі для побудови суджень, водночас він є інструментом доказу для команди; у кожній дебатній грі критерій вказує на її головні моменти, закріплює ціль і показує суддям, що має довести команда, аби виграти гру; *критерій* – це фундамент позиції команди.

– *дефініції*: об'єктивні визначення ключових термінів заданої теми з достовірного загальноновизнаного джерела; для того, щоб грати й говорити про одне й те саме, кожна команда готує означення кожного терміну теми, щоб засвідчити, що розуміється на ньому; іноді доцільно готувати дефініції до словосполучень, якщо вони мають стійку лінгвістичну форму або тотожні за змістом.

– *аргументи*: довести суддям правильність позиції кожної з команд можна лише за умови підкріплення фактичним матеріалом аргументації (використання історичних фактів, інформаційних довідок, цитат тощо); аргументи можуть бути вагомими або слабкими; судді намагатимуться пересвідчитись у виваженості аргументів обох команд і зрозуміти, наскільки вони можуть вистояти проти атаки та випадів опонентів.

– *докази*: разом з аргументами гравці повинні надати суддям докази на їх підтримку; докази посилюють аргументацію, моделюються передусім за допомогою розумової діяльності; *доказ* – це засіб посилення аргументу;

– *перехресне опитування*: більшість форматів (правил) освітніх дебатів надають право гравцям ставити запитання опонентам та відповідати на їхні; запитання можуть бути використані для уточнення позиції, або виявлення слабких місць у ланцюгу аргументації опонентів, що може бути використано у вашій промові або промові партнера;

– *вміння переконати суддю*: головна мета учасників дебатів переконати суддів у тому, що їхні аргументи є більш переконливими, ніж у опонентів; тактичні та технічні прийоми досягнення мети можуть бути різноманітними; з досвідом можливе розроблення і власних прийомів.

– *учасники дебатів*: *стверджуюча сторона* (представники команди доводять власну позицію, побудовану на аргументах, прикладах, фактах, намагаючись переконати у своїй правоті команду опонентів та суддів); *заперечуюча сторона* (представники цієї команди спростовують ідею стверджуючої сторони, намагаючись довести хибність аргументації своїх опонентів та схилити суддів на свій бік);

– *рішення*: під час промов судді занотують аргументи та докази і після закінчення раунду виносять рішення, хто з команди був кращим.

Практична значущість та унікальність технології дебатів полягає в наступному:

- це навчальна програма поглибленого пізнання світу;
- це програма безконфліктного розв'язання проблем;
- це навчання демократичних процедур і толерантності;
- це підготовка учасників програми до публічної діяльності;
- це програма позакласної організації студентської молоді;
- це програма інтелектуальних змагань та командної співпраці.

Набутий досвід демонструє, що дебати допомагають студентам у навчанні. Навіть невеликий досвід дебатування одразу ж допомагає студентові впевненіше почуватися в будь-якій аудиторії, швидко орієнтуватися в будь-якій темі, коректно ставити питання та визначати суть проблеми. Головне, що це помітно не лише викладачу та студенту, а й всьому оточенню людини. Крім того, досвід проведення дебатів демонструє, що неможливо навчити когось думати аналітично, читаючи лише лекції. Саме тому необхідно проводити постійні, наполегливі практичні тренування, висуваючи аргументи і вислуховуючи відповіді опонентів. Це схоже на вивчення іноземної мови. Без постійних спроб висловлюватись, навіть ризикуючи помилитись, неможливо вивчити мову. Той, хто навчається, не повинен почуватися ніяково, висловлюючи свої думки, навіть якщо спершу ідеї викликають зауваження, або спростування. Згодом студент буде почуватись дедалі комфортніше в дискусії, бо набуватиме більшого досвіду, що, врешті-решт, і є основним завданням дебатів.

Зауважимо на ще одній важливій пораді ведення дебатів – це запис суддівського листа гри, тобто шість колонок за ролями гравців, де записані всі промови суперників. Такий лист надає змогу порівнювати позиції сторін, запитання та відповіді на них тощо. Такий запис знадобиться під час аналізу гри або підготовки до наступної. Навіть якщо команда програла, то схема гри суперників, їхні прийоми, запитання, тактика – усе це є школою дебатування.

Отже, педагогічна технологія «дебати» широко використовується в усьому світі як на шкільному, так на рівні закладів вищої освіти. Ця сучасна інноваційна педагогічна технологія є поліфункціональною і має використовуватися університетами не тільки в позааудиторний час. Дебати мають виступати не допоміжною, а однією із провідних педагогічних технологій, саме в аудиторний час, в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців незалежно від напрямку їхньої діяльності. Дебати – це вдалий засіб розвитку навичок критичного мислення й висловлювання, толерантності та вирішення конфліктів, комунікації та співпраці.

